

ÜHISKONNAÕPETUS

I kursus

-
- ***Ühiskonna mõiste*** – ühiskond on inimeste olemasolul viis. Ühiskond koosneb inimestest, samas ei saa olla inimene ilma ühiskonnata. (Aristoteles «Inimene on poliitiline loom»)

Tasandid ja valdkonnad

- **Ühiskond toimib mitmel *tasandil***: perekond, küla, linn või riik, riikide ühendus, maailm. Igal tasandil võib rääkida inimese *identiteedist* selle tasandiga.
- **Ühiskonnas on mitmed ühiskonnaelu *valdkonnad*** - majandus, kultuur, haridus, tervishoid, valitsemine.

Ühiskonna sektorjaotus

- Esimene sektor – avalik sektor.
- Avalik ehk riiklik sektor tegeleb üldiste ja rahvuslike hüvede kaitsmise, vastavate poliitikate kujundamise, seadusandluse nii üleriigilisel kui kohalikul tasandil.
- Sinna kuuluvad riigi- ja omavalitsusasutused ning avalik-õiguslikud institutsioonid.
- www.eesti.ee

-
- Teiseks on ärisektor, mis tegeleb kasumi tootmisega ettevõtluse kaudu.
 - www.swedbank.ee

- Kolmas sektor – mittetulunduslik, vabatahtlik, kus inimesed tegelevad peamiselt avaliku huvi esindamisega.
- Kolmandas sektoris tegutsevate organisatsioonide vormideks on mittetulundusühing (MTÜ), sihtasutus (SA) ja seltsing – ühendused.

www.debate.ee

- www.meis.ee

Ülesanne nr 1

Paigutage asutused, ettevõtted õigesse sektorisse

1. Swedbank
2. Eesti Õpilasomavalitsuste Liit
3. Eesti Pank
4. Turu-uuringute AS
5. MTÜ Porkuni
6. Rahvastikuregister
7. AS Regio

Kodanikujulgus

Kodanik:

- ◆ teab oma õigusi ja vabadusi,
- ◆ oskab neid kasutada,
- ◆ julgeb neid kasutada

Kes on hea kodanik?

Ilmutab kodanikuaktiivsust ega
pea end tähtsusetuks inimeseks

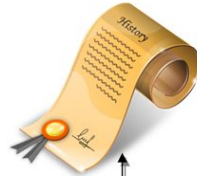
Hoiab loodust

Astub välja ebaõigluse ja
vägivalla vastu

Tunneb ajalugu ning austab
oma ja teiste rahvaste
kultuuri

Hea kodaniku
põhimõtted

Õpib kogu elu

Aitab lähedasi ja
võõraid ning toetab
nõrgemaid

Austab oma riiki ja selle tähtpäevi,
tunneb põhiseadust ja
õigussüsteemi ning täidab seadust

Teeb tööd

Hea kodanik on lahke, aus,
sõbralik ning peab teisi
kodanikke austama

Hea kodanik tunneb oma
ajalugu ja kultuuri

Hea kodanik jälgib oma
riigi seadusi

Hea kodanik tunneb huvi
riigis toimuva vastu, jälgib uudiseid

KUIIDAS ERISTADA HEAD KODANIKKU?

Koostas Kirill Denisov, 12. b klassi õpilane

Hea kodanik osaleb
valimistel

Hea kodanik ei istu nii sama,
ta töötab või õpib

Hea kodanik kaitseb
loodust ja teist riigivara

Hea kodanik aitab
lähedasi ja nõrgemaid

Hea kodanik tunneb oma
riigi tähtpäevi, pidutseb neid

HEA KODANIK

*VÕTAB OSA
RIIGI ELUS

*PEAB SEADUSI
LUGU

*TEAB, MIS
PRAEGU RIIGIS
TOIMUB

*EI OLE
ÜKSKÕIKNE
RIIGI VASTU

VÄLIMUS EI OLE PEA ASI

Hea kodanik...

Osaleb hääletamistes

Töötab ja õpib kogu elu

Aitab lähedasi ja võõraid

Austab oma riiki

Hoiab loodust

*Astub välja ebaigluse ja
vägivalla vastu*

Hea kodanik

Jevgeni Mandzjuk

Aitab lähedasi ja võõraid.
Austab oma riiki ja tunneb põhiseadust.
Tunneb huvi ühiskonnas toimuva vastu.
Mõistab, et inimene on tähtsam kui asi.
Hoiab loodust.
Tunneb oma isamaa ajalugu.
On sõbralik ja aus.
Võtab osa riigi valemistest.

Kodanikuühiskond

- Sotsiaalse elu valdkond, mis on vabatahtlik, isekorraldav ja autonoomne riigi suhtes.
- Aktiivne kodanikuühiskond mõjutab poliitikas tehtavaid otsuseid ja kontrollib riiki.

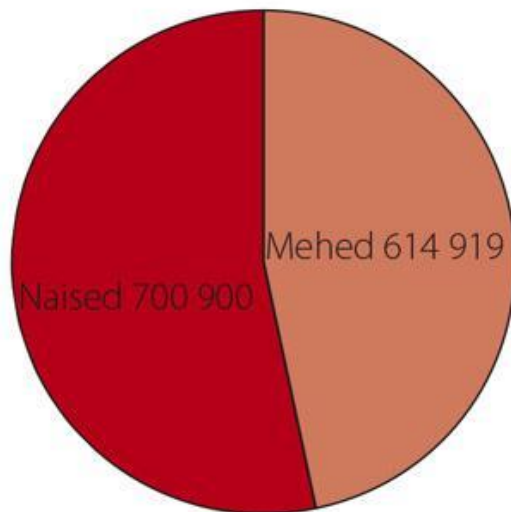
Ühiskonna sotsiaalne ja demograafiline kooslus

Demograafilised tunnused

- sugu
- vanus
- rahvus
- perekonnaseis
- elukoht (nt maa, linn)

Sotsiaalsed tunnused

- haridustase (alg-, kesk- või kõrgharidus)
- ametigrupp (nt oskustöeline, töeline, ametnik, spetsialist, juht jne)
- klass (alam-, kesk- või kõrgklass)
- hõivestaatus (töetu, pensionär, õpilane, töötav inimene)

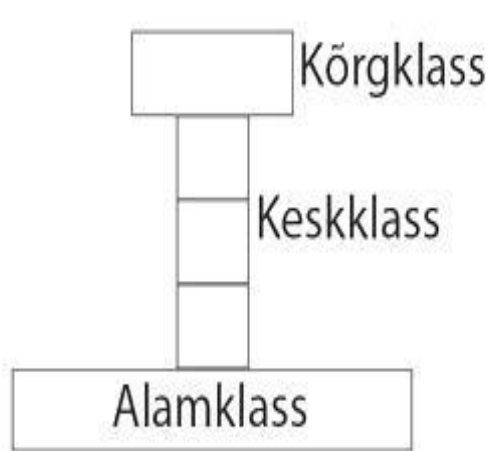
Inimeste vaated ühiskonnaelule

Millised	30 a., mees, ettevõtja, Tallinn, eestlane	65 aastat, naine, Kohtla-Järve, eestlane
Maksud		
Toetused		
Erakonnad		
Põhivajadused		
TV, ajalehed		

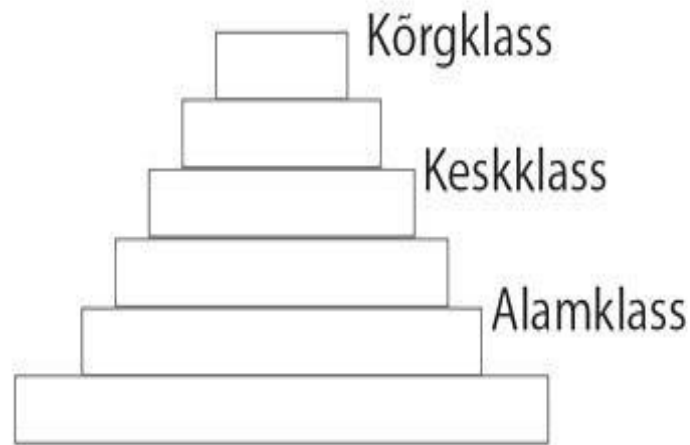
Vaatame

- <http://etv.err.ee/v/8b9a5750-ba91-4ab9-8d6a-9c5d0ab52fad>

Kihistumise mudelid

Kihistumise mudel A.
Keskaegne ja vara-
uusaegne ühiskond.

Kihistumise mudel B.
Varakapitalistlik ühiskond,
tänapäeva arengumaade
ühiskonnad.

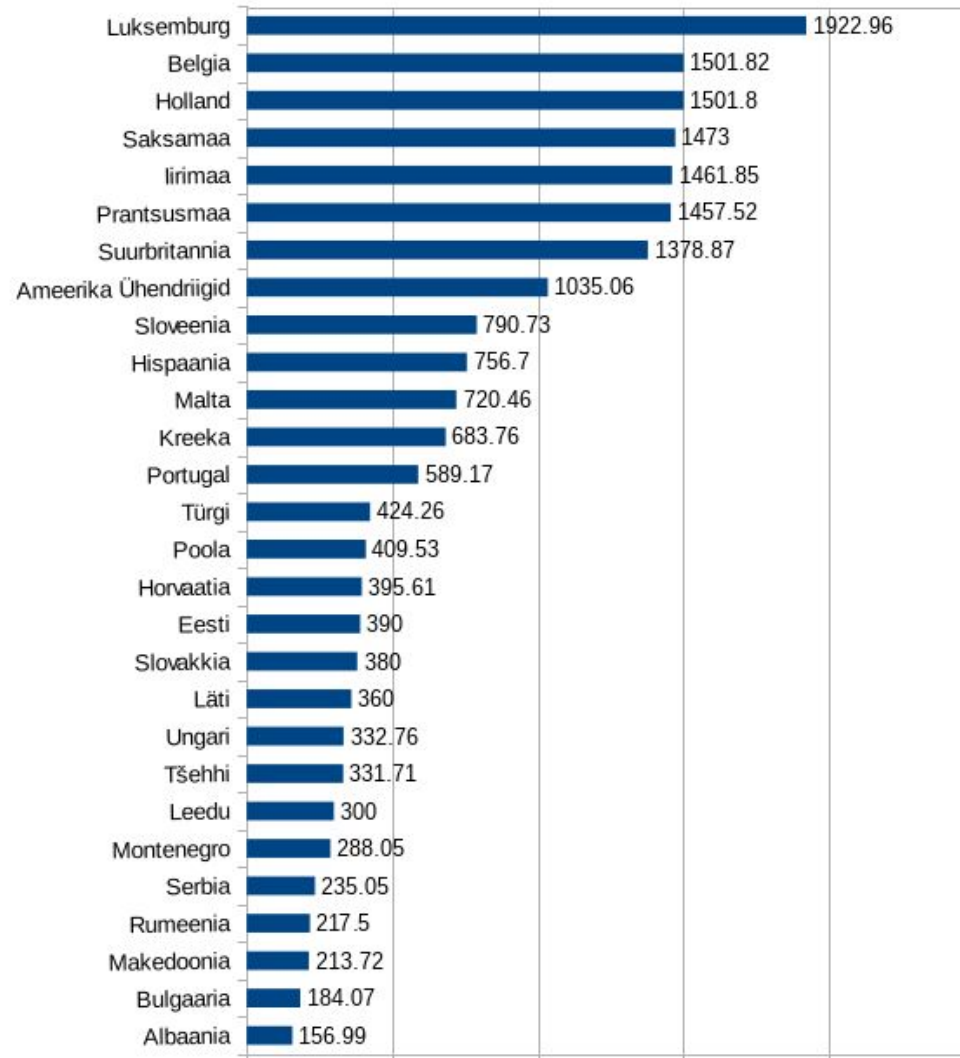

Kihistumise mudel C.
Tänapäeva arenenud
ühiskonnad.

Kihistumine

Kihistumine Eestis

Kihistumine staatusse ja mõjuvõimu järgi ning selle tulemid

Eliit

Poliitiline eliit – mõjukad ja tuntud poliitikud kas riigi- või kohalikul tasandil (Riigikogu liikmed, valitsuse liikmed, mõjukad kohalikud poliitikud näiteks teie vallas või linnas).

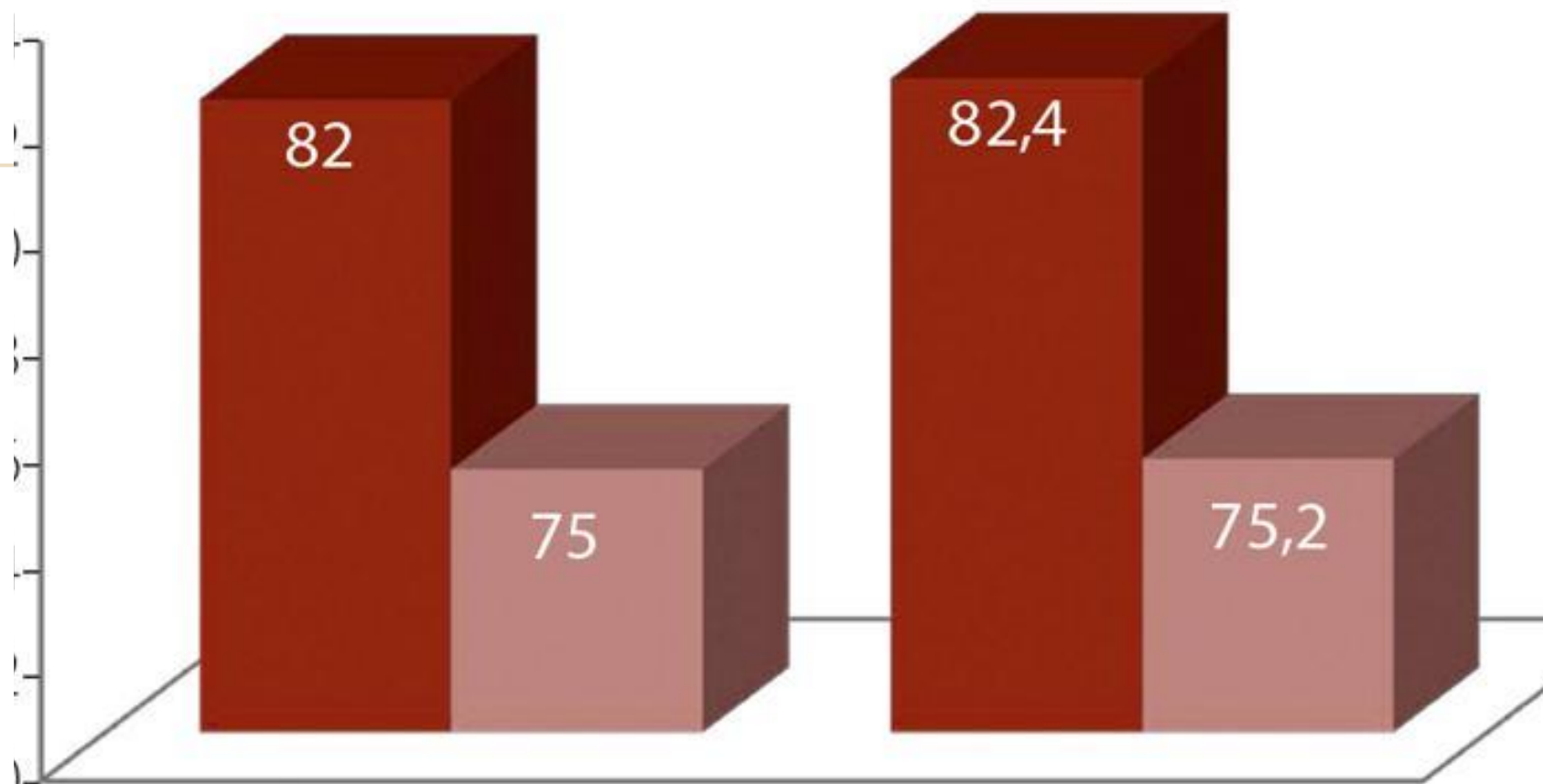
Sõjaväeline eliit – kõrged sõjaväelased (nt Eesti kaitseväge ohvitserid).

Ametnike eliit – mõjukad kõrged ametnikud riigiasutustes (nt ministerriumite kantslerid).

Ärieliit – mõjukad ja rikkad ärimehed.

Loomeeliit – lugupeetud ja kuulsad kirjanikud, kunstnikud, muusikud jt.

Akadeemiline eliit – tuntud ja hinnatud teadlased.

Arvutiga leibkondade osatähtsus, %

Internetiühendusega leibkondade osatähtsus, %

■ Linnaline asula

■ Maa-asula

Mõtle

- *Kuidas on võimalik teada saada erinevate sotsiaalsete ja demograafiliste gruppide arvamusid ja vajadusi?*
- *Kas teie hinnangul praegune valitsus arvestab piisavalt erinevate ühiskonnagruppide huve?*
- *Kelle huve arvestatakse teie meelest kõige rohkem, kelle huve eiratakse?*

Sotsiaalne klass ja varanduslik kihistumine

Sooline kihistumine – erinevused meeste ja naiste vahel, seotuna ühiskondliku positsiooni ja majanduslike võimalustega.

Rahvuslik või rassiline kihistumine – seotud eri rahvustesse ja rassidesse kuuluvate inimeste majanduslike võimaluste ja erineva positsiooniga ühiskonnaelus.

Regionaalne kihistumine – lähtuvalt elukohast sõltuvad inimeste majanduslikud võimalused ning ligipääs teenustele ja hüvedele (nt haridusele).

Alamklass, vaesus ja sotsiaalne tõrjutus

Keskclass

Sotsiaalselt
tõrjutud

Alamklass

Vaesed

Sotsiaalselt
tõrjutud

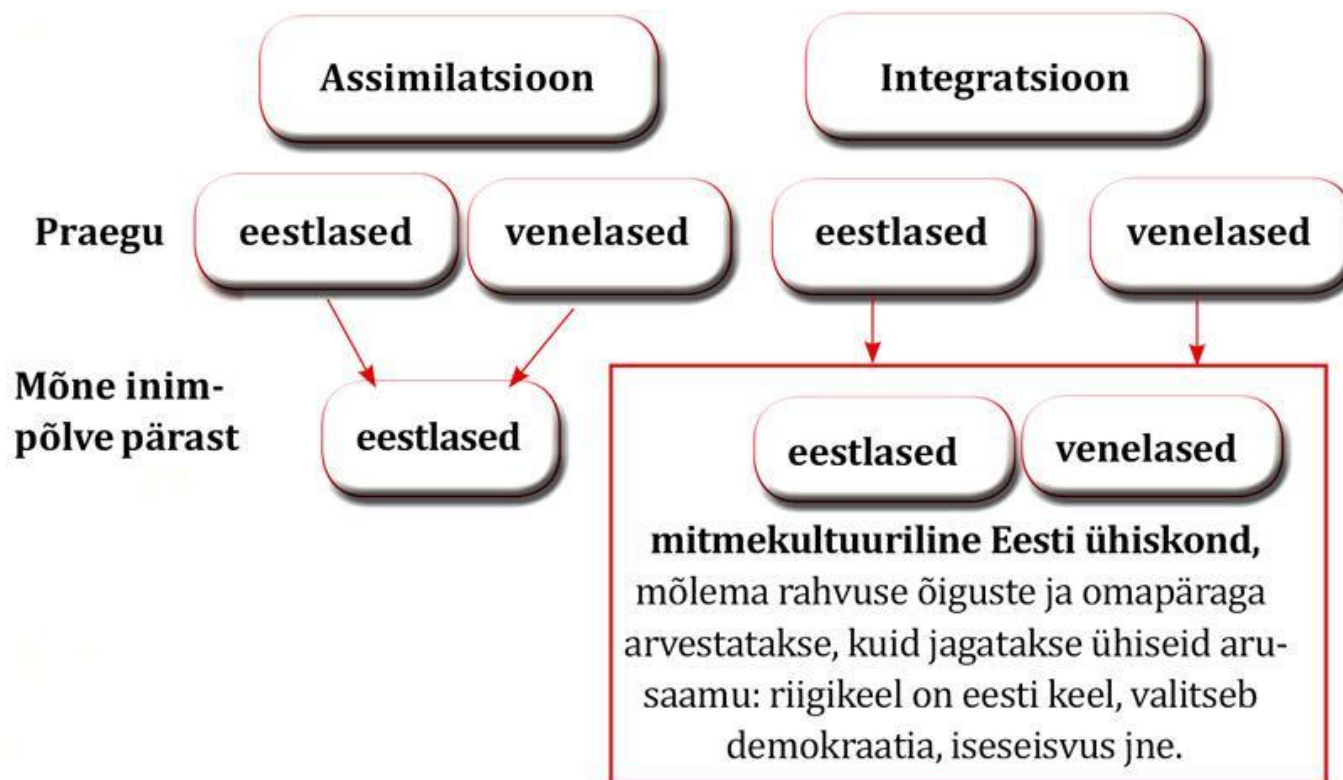

Vaesus ja sotsiaalne tõrjutus

- *Millised on teie hinnangul sotsiaalselt tõrjutud ühiskonnagrupid tänapäeva Eestis? Mida saaksid tõrjutute olukorra parandamiseks teha*
 - 1. nemad ise,*
 - 2. riik,*
 - 3. teised ühiskonnaliikmed.*

Integratsioon ja assimilatsioon. Eesti näide

Assimilatsioon ja integratsioon Eesti kontekstis

Pluralism

- *Pluralism kui kaasaegse demokraatliku ühiskonna väärtus.*
- *Kas pluralism võib ohustada ühiskonna stabiilsust?*
- *Mis on teie meelest Eesti ühiskonna alusväärtused? Millistes küsimustes valitsevad aga suurimad erimeelsused? Tooge kummagi kohta vähemalt 3 näidet.*

-
- <http://tv.delfi.ee/eesti/tanavakusitlus-kas-valimisea-langetamine-on-hea-mote?id=71399613>

Riigi mõiste

Riigil on kolm põhitunnust :

- maa-ala;
- rahvas ja elanikkond;
- suverääanne (iseseisev) riigivõim.

Peamised riigi funktsioonid

- huvide väljendamine, täpsustamine, mida inimesed, kodanikud ja sotsiaalsed grupid ootavad riigilt;
- inimeste huvide koondamine, mis tähendab poliitiliste huvide kristalliseerumist mingiks kindlaks poliitikaks;
- poliitiline sotsialiseerija, st riiklikus keskkonnas kujunevad välja inimeste väärtused ja orientatsioonid , riik juhib poliitilise informatsiooni edastamist;

Ühiskond ja riik

Riik on pigem poliitiline moodustis.

Ühiskond on pigem sotsiaalne kooslus.

Riik ja ühiskond on omavahel seotud ja kuigi tihtipeale nende piirid ühtivad, tuleb alati silmas pidada, et **riik ≠ ühiskond**.

Riigi ja ühiskonna püüdlused, eesmärgid ja huvid ei pruugi alati kokku langeda.

Mõtlemiseks

- 1. Selgitage oma sõnadega ühiskonna mõistet ja selle toimimise eesmärki.*
- 2. Arutlege, kuid võrd ühiskonna ja riigi mõisted kattuvad. Milles seisnevad erinevused?*
- 3. Kas teie hinnangul praegune Eesti valitsus arvestab Eesti ühiskonna huve? Tooge näiteid.*

Tänapäeva riigi peamised struktuurivariandid:

- Korraldus

Konföderatsioon, föderatsioon ja unitaariik

- Valitsemisevorm

monarhia ja vabariik

- Ideoloogia

demokraatia, autoritarism, totalitarism

Heaoluriigi mõiste

Enamik tänapäeva arenenud ühiskondi on heaoluriigid.

Heaoluriik püüab parandada inimeste heaolu ja toimetulekut, pakkudes erinevaid hüvesid, mis on normaalseks toimetulekuks vajalikud, ning selleks tuleb riigil sekkuda majandusse ja tulude ümberjaotamisse.

Healuriik ja maksustamine

**Sotsiaalkaitse kulu-
tuste osakaal (%) rahvus-
likust koguproduktist
(SKP), 2013**

Prantsusmaa	33,0
Taani	30,8
Belgia	27,2
Soome	30,5
Rootsi	28,6
...	
Ameerika Ühendriigid	20,0
...	
Eesti	17,7
Island	17,2
Iisrael	15,8
Türgi	12,8
...	

Sotsiaaldemokraatlik mudel

- Antud mudeli aluseks on solidaarsus – kõik kodanikud saavad võrdselt osa sotsiaalsetest hüvedest ja teenustest sõltumata sissetulekust, ametikohast või staatusest. Peamiseks heaoluteenuste pakkujaks ongi **riik** – riiklik pension ehk rahvapension on ette nähtud kõigile, samuti riigipoolne arstiabi, haridus (ka kõrgharidus), lastehoid jne.

Konservatiivne mudel

- Ka siin on riik oluline heaolu pakkuja, kuid siiski mitte kõigile kodanikele ja võrdsel määral.
- Nimelt sõltub konservatiivse mudeli puhul inimese heaolu paljuski tema enda eelnevast panusest. Nimelt on heaolu pakkumise aluseks erinevad **kindlustusskeemid**, kus kodanikud teevad sissemaksid.

Liberaalne mudel

- Antud mudeli peamiseks põhimõtteks on, et inimese heaolu eest vastutab ennekõike tema ise, mitte riik.
- Heaolu pakkujaks on seega riigi asemel pigem turg. Mida rohkem inimene teenib, seda paremat haridust, arstiabi jm suudab ta endale turult osta ja seda paremat pensionit vananedes saab.

Eesti?

- Eesti on segamudel: meil on nii liberaalse kui ka mõningaid konservatiivse mudeli tunnuseid, näiteks pensionisüsteemi osas.

Vaatame

- <http://arvamus.postimees.ee/3159601/paevaintervjuu-kas-rootsi-heaoluuhiskond-moraneb>

Poliitiline ideoloogia - ideede ja vaadete süsteem

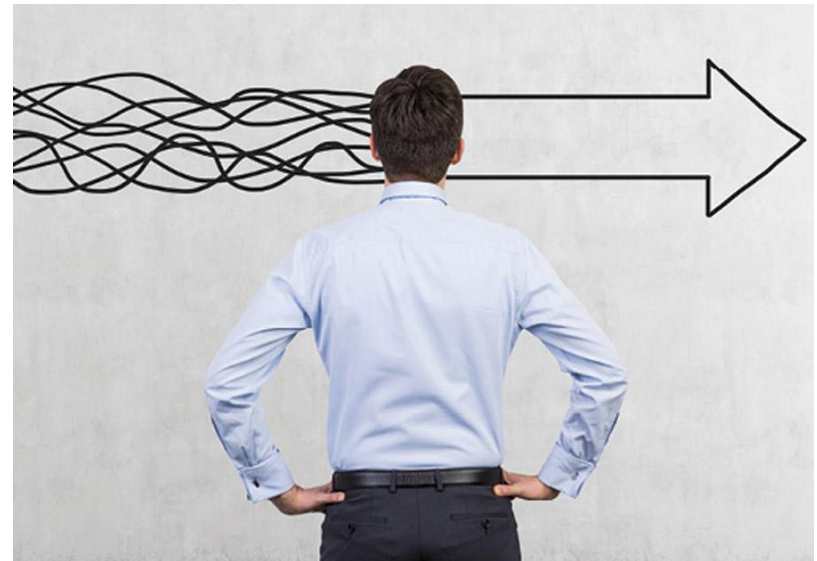
- **Liberaalse ideoloogia** keskseks mõtteks on vabadus. Ka individualism.
- Vaatame
- **Sotsialismi** keskseks väärtuseks on võrdsus.
- 20. sajandil kaks suunda
 1. reformikeskset sotsialismi kehastab ehk kõige paremini kolmanda tee poliitika suund.
 2. Revolutsioonilist sotsialismi vormi nimetatakse aga kommunismiks

Poliitiline ideoloogia - ideede ja vaadete süsteem

- **Konservatiivne ideoloogia** tekkis vastukaaluks nii liberaalsele kui ka sotsialistlikule ideoloogiale.
- Konservatismi iseloomustab kõige enam traditsioonide väärtustamine, mis eristab seda sotsialismist.

Arutleme

- *Milline ideoloogia valitseb tänapäeva Eesti poliitikas?*
- *Millega põhjendada Eesti elanike selliseid valikuid?*

Uued ideoloogiad

■ *Feminism*

Eesti elanikkonnas on naiste ja meeste osakaal vastavalt 54% ja 46%. kõrgharidusega naised on 17% meestest enam. Kuid 2015. aastal kuulub Riigikogu 101 liikme hulka vaid 25 naist (eelmisses koosseisus oli 20 naist

Uued ideoloogiad

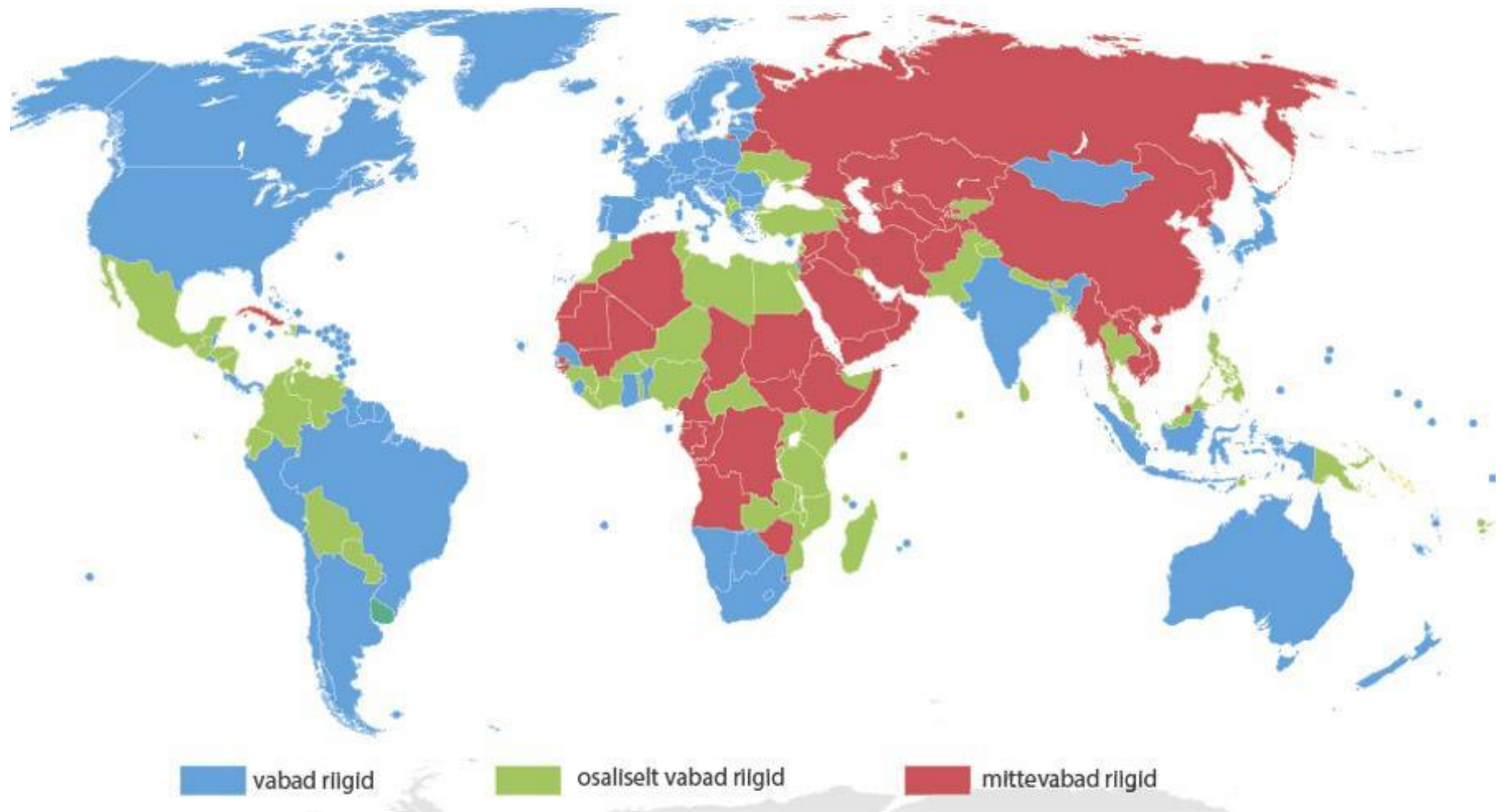
- Poliitika, mis rõhutab, et loodus ei ole ammendamatu ressurss ja seda tuleb väärtustada ning hoida.
- rahvusluse ideoloogia, mille keskmes on poliitika mõtestamine ühe rahvuskogukonna vajaduste ja huvide abil.

Kaks peamist poliitilist režiimi

Demokraatia ja diktatuur

	Demokraatia	Diktatuur
Valitsev jõud	Rahvas	Üks isik või grupp
Võimu teostamine	Valitseb poliitiline pluralism	Võim on koondunud ühe partei või isiku kätte
Valitsejate vahetamine	Valimistega	Revolutsiooniga
Võimude lahusus	Toimib	Ei toimi
Inimõigused, poliitilised ja kodanikevabadused	Kehtivad	Ei toimi või esinevad väga piiratud kujul

Maailma riigid (*kodanikevabaduste austamisega*)

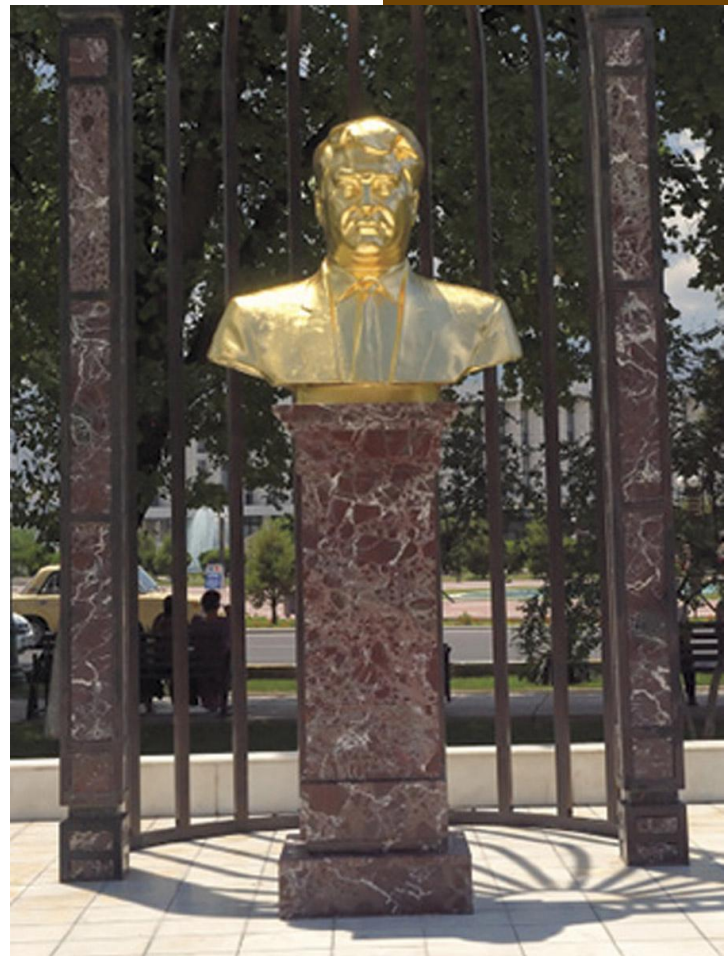
-
-
- Kodus kuulamiseks
 - Kodus vaatamiseks

Eesti

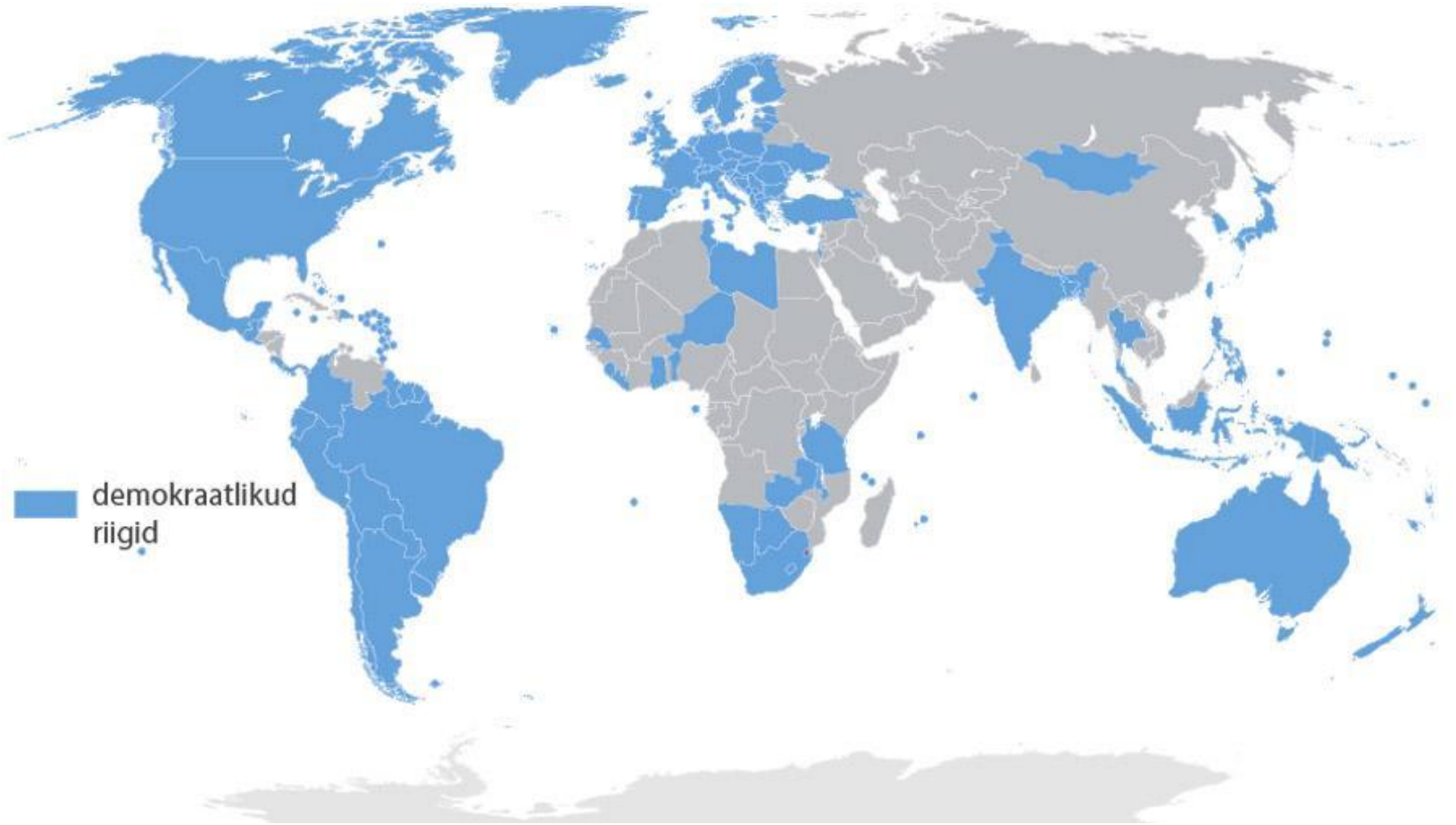
Poliitilised režiimid Eestis 20. sajandil

Ajajärk	Režiimitüüp
Eesti Vene impeeriumi osana (kuni 1917)	Autoritaarne režiim
Iseseisev Eesti Vabariik (1918–1934)	Demokraatia
Iseseisev Eesti Vabariik „vaikival ajastul“ (1934–1940)	Autoritaarne režiim
Natsi-Saksamaa okupatsioon (1941–1944)	Totalitaarne režiim
Nõukogude Eesti (1940–1941, 1944–1991)	Totalitaarne režiim
Taasiseseisvunud Eesti Vabariik (alates 1991)	Demokraatia

Põhja Korea?

Maailmas

Demokraatia

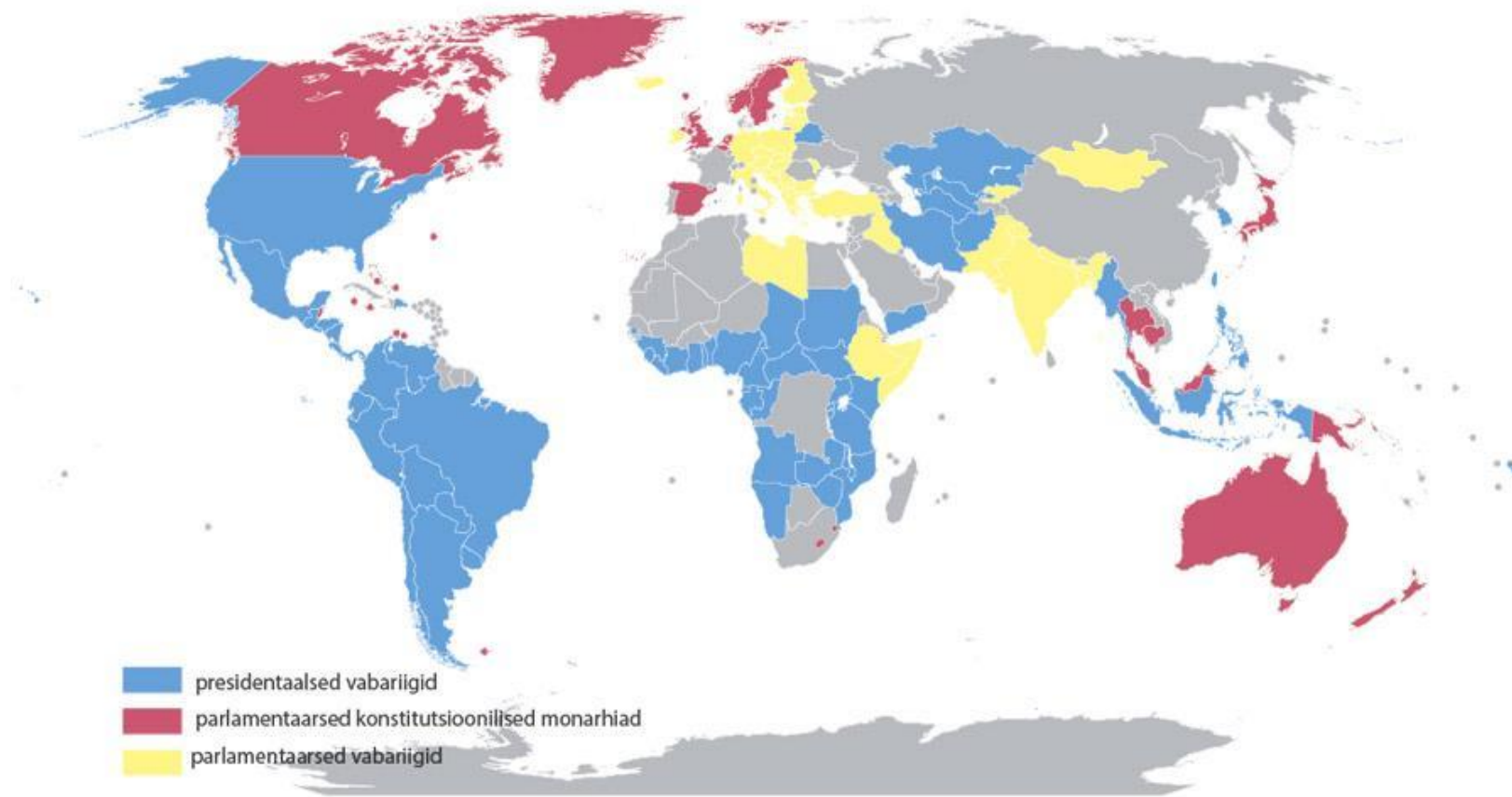
- on rahva võim (kr *demos kratos*), millest tuleb ka demokraatia nimi.
- Abraham Lincoln (1809–1865) määratlenud demokraatiat rahva valitsusena **rahva poolt ja rahva huvides**. See tähendab, et rahvas on riigis kõrgeima võimu kandja.

Demokraatia tüübid

- Otse
- Esindus
- Osalus

- **Arutlege, kuivõrd on inimestel, kes ei osale parlamendivalimistel, õigus arvustada kehtestatud seadusi ja riigi poliitilisi valikuid.**

Parlamentaarse ja presidentaalse demokraatia erinevused

Presidentaalne demokraatia

- kõige klassikalisem näide on Ameerika Ühendriigid.

